

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

بت‌پرستی به‌عنوان سرطان روانی - معنوی

تبیین روان‌شناختی و آرایه پیشنهادهای درمانی
در گستره الگوی اسلامی - ایرانی

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرشناسه	: غباری بناب، باقر، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: بت‌پرستی به عنوان سرطان روانی-معنوی: تبیین روان‌شناختی و آرایه پیشنهادهای درمانی در گستره الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت نگارش باقر غباری بناب، فاطمه نصرتی.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انتشارات الگوی پیشرفت، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۵ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: ۸۴.
شابک	: ۵۰۰۰ ریال ۲-۹۸-۹۸۱-۷۶۱۱-۶۰۰-۹۷۸.
وضعیت فهرست نویسی: فیبا	
یادداشت	: واژه‌نامه.
موضوع	: بت‌پرستی -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	: Idols and images -- Worship -- Psychological aspects
موضوع	: بت‌پرستی -- تاریخ
موضوع	: خودشناسی -- جنبه‌های مذهبی
شناسه افزوده	: نصرتی، فاطمه، ۱۳۵۷ -
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. انتشارات الگوی پیشرفت
رده بندی دیویی	: ۱۸/۲۰۲
رده بندی کنگره	: BL۴۸۵/ج۲ب۱۳۹۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۲۱۳۷۱

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

بت‌پرستی به عنوان سرطان روانی - معنوی:

تبیین روان‌شناختی و آرایه پیشنهادهای درمانی در گستره الگوی اسلامی - ایرانی

نگارش: دکتر باقر غباری بناب (استاد دانشگاه تهران)
دکتر فاطمه نصرتی (استادیار دانشگاه تهران)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، اردیبهشت ماه ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۲-۹۸-۹۸۱-۷۶۱۱-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه‌جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به‌صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید.

تک‌نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه‌مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک‌نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رسانند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست مطالب

۸	چکیده
۱۰	فصل اول: مفهوم بت و بت‌پرستی در بستر فرهنگ اسلامی
۱۰	مقدمه
۱۰	الف) تعریف بت، بت‌پرستی
۱۳	ب) سازه‌های مرتبط با بت‌پرستی
۱۵	ج) نحوه شکل‌گیری، تحول و اثرگذاری بت‌پرستی در روان انسان
۱۷	د) ابعاد بت و بت‌پرستی
۱۹	ه) انواع بت و بت‌پرستی
۲۰	و) درجات بت و بت‌پرستی
۲۲	ز) عوامل مؤثر در بُت‌سازی و بت‌پرستی
۲۴	ح) غفلت از خداوند به‌عنوان عامل تشدیدکننده بت‌پرستی
۲۸	ط) توکل به خداوند و سایر عوامل کاهنده بت‌پرستی
۲۹	خلاصه فصل اول
۳۱	فصل دوم: وجودشناسی و پایه‌های فلسفی بت‌پرستی
۳۱	۱. قرآن به‌عنوان نماد توحید یافتگی
۳۳	۲. پیامبران به‌عنوان ایده‌پردازان مبارزه با بت
۳۳	۳. انسان به‌عنوان بنده آزاد از بت
۳۵	۴. ماهیت بت و بت‌پرستان
۳۷	۵. آیات و مظاهر تجلی خدا در هستی: آیه (Icon) و بُت (Idle)
۴۰	خلاصه فصل دوم
۴۲	فصل سوم: عوامل مؤثر در بُت‌سازی، بت‌پرستی و بت‌شکنی
۴۲	الف) عوامل خانوادگی

- سبک‌های فرزندپروری یا تربیتی ۴۲
۱. سبک فرزندپروری مقتدرانه ۴۲
۲. سبک فرزندپروری مستبدانه ۴۳
۳. سبک فرزندپروری تساهل‌گرانه ۴۴
- سبک‌های دلبستگی در خانواده ۴۴
- (ب) عوامل مدرسه‌ای ۵۰
- (ج) عوامل فرهنگی و اجتماعی ۵۲
- خلاصه فصل سوم ۵۲
- فصل چهارم: استضعاف و استکبار گونه‌های رایج در بت و بت پرستی ۵۴**
- ارتباط بین سبک‌های دلبستگی به خدا و استضعاف و استکبار ۶۳
- مراحل تکوین و شکل‌گیری استضعاف و استکبار از دیدگاه روان‌شناسی ۶۶
- راه‌های پیشنهادی قرآن برای رهایی از استکبار و استضعاف ۶۸
- سنجش و اندازه‌گیری استضعاف و استکبار ۷۰
- خلاصه فصل چهارم ۷۱
- فصل پنجم: جلوه‌های بت پرستی و بت‌شکنی در داستان‌های قرآن ۷۳**
- (الف) حضرت ابراهیم (ع) ۷۳
- (ب) حضرت موسی (ع) ۷۵
- (ج) حضرت عیسی مسیح (ع) ۷۹
- (د) حضرت رسول (ص) ۸۰
- بت پرستی در زمان معاصر ۸۴
- خلاصه فصل پنجم ۹۰
- فصل ششم: راهکارهای روان‌شناختی برای آزادی انسان‌ها از بت پرستی ۹۲**
۱. افزایش ایمان و دلبستگی به خدا و توکل ۹۲

۲. شناخت‌درمانی معنوی برای واکاوی تحریف‌های شناختی و اصلاح آنها.....	۹۴
۳. ناکارآمد دانستن بت‌ها.....	۹۵
خلاصه فصل ششم.....	۹۶
فصل هفتم: روش‌های بررسی تاثیر بت و بت‌پرستی در سلامت روانی و معنوی	
.....	۹۸
۱. روش‌های کیفی.....	۹۸
۲. روش‌های کمی.....	۹۹
۳. روش‌های ترکیبی یا آمیخته.....	۹۹
۴. حرکتی در راستای الگوی تبیینی بت و بت‌پرستی.....	۱۰۰
خلاصه فصل هفتم.....	۱۰۱
فصل هشتم: پیشنهاد‌های درمانی برای رهایی از بت‌پرستی در گستره الگوی	
اسلامی - ایرانی.....	۱۰۲
بحث و نتیجه‌گیری.....	۱۰۸
منابع.....	۱۱۲

چکیده

هدف از نوشتار حاضر بررسی پدیده روانی، اجتماعی، اعتقادی و معنوی بت پرستی در مقابل دیدگاه توحیدی می باشد که شامل دیدگاه وحیانی (با استفاده از قرآن و کتب آسمانی)، دیدگاه روانی (شامل طرحواره های ناکارآمد معنوی) و دیدگاه اجتماعی (شامل تقویت ها و تهدیدهای ناهنجار اجتماعی) در جهت پرورش بت می باشد. در مقابل این پدیده اجتماعی - روانی تقویت دیدگاه توحیدی و معنوی قرار دارد که بر مبنای رشد روان انسان بنا شده است. بت پرستی شامل پرورش بت های درونی و بیرونی است و بر پایه نگاه ایستا به قدرت های دنیوی به جای نگاه پویای توحیدی به هستی استوار می باشد. این نگاه ایستا، روان را از حرکت و پویایی باز می دارد و در فرایند رشد انسان رکود ایجاد می کند. این نوشتار با هدف آشناسازی خوانندگان با مشکل فراگیر بت سازی و بت پرستی و در راستای و آزاد کردن آنان از بت های ساخته شده و جلوگیری از پرورش بت های روانی و معنوی تدوین شده است و در راستای رسیدن به فلاح و شکوفایی که آرمان اصلی نبی اکرم (ص) می باشد - قولوا لا اله الا الله تفلحوا - تدوین شده است.

ارتباط موضوع بت پرستی با الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت واضح و بدیهی است. رسالت اصلی انبیا از حضرت ابراهیم (ع) تا نبی اکرم (ص) شکستن بت ها و آزاد کردن انسان ها از یوغ اسارت آنها بوده است. استدلال های منطقی حضرت ابراهیم (ص) و رفتار هوشمندانه آن حضرت در شکستن بت ها و به دنبال آن احتجاج قوی و مستدل حضرت با بت پرستان، نشان دهنده عزم راسخ حضرت در این زمینه است. علاوه بر این، اولین رفتار نبی اکرم (ص) در فتح مکه در شکستن بت ها نشان داد که هنوز بعد از کوشش های حضرت ابراهیم (ص) و موسای کلیم (ص)، نشان داد که بت پرستی ریشه دارتر از آن چیزی است که انسان فکرش را می کند. امروزه بسیاری از مردم در کشورهای مختلف انواع مختلف بت ها را در قالب قدرت پرستی، شهوت پرستی، علم پرستی و غیره نشان می دهند. مدهانه و تملق افراد در مقابل عوامل قدرت و ثروت برای رسیدن به مقام، منزلت و ثروت و یا رهایی از تنبیه، انسان ها را به جاده انحرافی بت پرستی کشانده است. نمونه های این گونه رفتارهای بت پرستانه را در زندگی روزمره و معیشت خصوصی، خانوادگی، اداری، اجتماعی، نظامی، سازمانی، شغلی و غیره می توان ملاحظه کرد. افزون بر این، انسان ها در اثر مشکلات دوران کودکی و تربیت نادرست والدین و تثبیت شدگی در مراحل گوناگون تحول روانی دچار انحرافات می گردند

که روان‌شناسان آن را جزء طرح‌واره‌های ناکارآمد روانی و معنوی طبقه‌بندی می‌کنند. این طرح‌واره‌های ناکارآمد که مانع رشد و پویایی روان می‌شود، جزء بت‌های روانی و معنوی به‌شمار می‌آیند. کارشناسان الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت لازم است که به‌دنبال انبیاء برای رهاسازی انسان‌ها از این موانع رشد روانی و معنوی طرحی جدی داشته باشند و برای مهندسی محیط الگویی ارایه دهند که احتمال رشد و توسعه صورت‌های گوناگون بت‌ها را به حداقل رساند و رفتارهای موحدانه را تشویق و اعمال بت‌پرستانه را تنبیه کند.

تک‌نگاشت حاضر علاوه بر توصیف و تعریف مفهوم بت‌پرستی و تبیین علمی این رفتارها الگوهای را برای پیش‌بینی رفتارهای آینده در راستای ارتقای باورها و رفتارهای توحیدی و رفتارهای بت‌پرستانه انحرافی ارایه خواهد داد. همچنین به‌دنبال ارایه راه‌حل‌های هستی‌شناسانه برای پیشگیری از رفتارهای خودپرستانه کوشش خواهد نمود و در این راستا به روش‌های اندازه‌گیری این رفتارها و تدوین پروتکل درمانی، به ترمیم و اصلاح آن خواهد پرداخت.

ضرورت تدوین تک‌نگاشت در این حوزه در چند محور زیر خلاصه می‌شود:

الف) توصیف پدیده و ارایه الگویی برای آزادسازی انسان‌ها در راستای ارتقا و رشد معنوی و رساندن آنان به فلاح در راستای تشریح انبیا و شکوفایی روانی که یکی از اهداف اصلی انبیا بوده است؛

ب) تأمین سلامت روانی افراد که به‌جای دل‌بستن به نیروهای محدود در بستر زمان و مکان و افسردگی حاصل از فقدان این نیروها به علل گوناگون، افراد می‌توانند با درون‌سازی دیدگاه توحیدی به رشد روانی رسیده و به‌قول یونگ به فردیت واقعی دست یابند و از این طریق به عبودیت واقعی که همان پیاده‌کردن نظام اتصال و پیوند بندگی است رهنمون شوند؛

ج) پیراستن برخوردها و روابط افراد از تملقات و ظاهرسازی‌های اجتماعی؛ لازم به ذکر است که بت‌پرستی خود منشأ اغفال افراد بت‌پرست و افراد قدرتمندی است که به‌عنوان بت، جلوی رشد و شکوفایی انسان را گرفته و موجب انحراف از فطرت پاک بشری می‌باشند. در جهت رسیدن به رشد و بالندگی معنوی و روانی انسان‌ها و رسیدن آنان به فلاح که در سایه یکتاپرستی ممکن است، این تک‌نگاشت تدوین شده است.

واژگان کلیدی: بت، بت‌پرستی، بت‌شکنی، آزادی از بت‌های معنوی و روانی، محیط‌های مساعد و

نامساعد، اندازه‌گیری، پروتکل و درمان.